

השקרה של "צמצום הסכסוך": בלי ממד טריטוריאלי הוא רק יתרחב

שאל אריאלי

עקוב

20:00, 03 בנובמבר 2022 עודכן ב-20:00, 03 בנובמבר 2022

ההסלמה בגדה המערבית, סבב הבחירות שמאחורינו והממשלה הצפויה בראשות בנימין נתניהו מפיחים חיים בכמה מושגים מכובסים המשמשים את השיח הפוליטי ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני. ביניהם בולט המושג "צמצום הסכסוך" על גרסאותיו השונות — מ"ניהול הסכסוך" דרך "שלום כלכלי" ועד ל"שדרוג הסכסוך". נציגי רוב המפלגות העניקו למושגים אלה משקל רב בהבטחותיהם לבוחרים בתעמולת הבחירות, כאילו מדובר בתרופת פלא שנרקחה במקצועיות לטיפול בסכסוך המדמם. נתניהו, שיילכד שוב בצבת המדינית, בין תביעת הציונות הדתית לקדם את סיפוח הגדה לבין המחויבות שלו בהסכמי אברהם להימנע מכך, בתוספת הלחץ הצפוי מהממשל האמריקאי הנוכחי ומבית הנבחרים שם — יבקש להיחלץ מהמלכודת באמצעות החייאת המיתוס של "שלום כלכלי" ו"צמצום הסכסוך", גם אם בפועל בשטח יקרו דברים הפוכים, שירחיבו את הסכסוך.

בשני המחנות הפוליטיים יש תומכים למדיניות "צמצום הסכסוך": רבים מתומכי פתרון שתי המדינות סבורים שהוא אינו ישים כרגע ולכן יש לפעול לצמצום הסכסוך ולמניעת הסלמתו, עד אשר המציאות תשתנה. לחלופין, אלה השוללים את פתרון שתי המדינות סבורים כי צמצום הסכסוך הוא הדרך הנכונה לפעול. כזו היא עמדת נתניהו, שכתב ב-1995 בספרו "תחת השמש": "מדינת אש"ף שתושל 15 קילומטרים מחופי תל אביב תהווה סכנת מוות מיידית למדינה היהודית". ולכן "תוכנית האוטונומיה תחת שליטת ישראל היא החלופה היחידה".

וכפי שאמר בני גנץ השבוע בראיון לאתר "סרוגים", "השמאל בישראל חושב שהפתרון הוא שתי מדינות לשני עמים. אני נגד זה. במקום להידרדר למדינה דו־לאומית, אנחנו נצמצם את הסכסוך" (30.10). ואלה רק שתי דוגמאות. אין זה מפתיע שאף פוליטיקאי אינו חש מחויב להסביר תחילה על מה נסב הסכסוך, בטרם יפרוש את משנתו על הדרכים לצמצומו. והציבור אינו דורש לברר זאת. לו

היתה התייחסות לנושא, היה אפשר לראות כי אין קשר בין הצעדים האופרטיביים שהללו מציעים לבין המטרה של "צמצום הסכסוך", ורוב הצעדים הללו מזיקים בטווח הארוך.

הנחת היסוד השגורה כמנטרה בפי הפוליטיקאים היא כי שכן שָׁבַע הוא פחות עוין, ויש המאמינים שהוא גם יותר על שאיפותיו הלאומיות או לפחות יצמצמן. לתפישתם, הדגש ביישום "צמצום הסכסוך" צריך להיות על צעדים כלכליים שייטיבו עם הפלסטינים. זאת בניגוד לכל הלקחים ההיסטוריים שהוכיחו ההיפך, כאשר היישוב העברי ומדינת ישראל פעלו על פי הנחה שגויה זו. מתי בדיוק הסכסוך בינינו לבין ערביי הארץ היה על רווחה כלכלית?

הסכסוך הוא על הארץ הזאת והזכות להקים בה מדינה. זהו סכסוך טריטוריאלי-לאומי בעיקרו, גם אם הוא מלווה בהיבטים דתיים. כל ניסיון לצמצם את הסכסוך חייב לעסוק בסוגיה הטריטוריאלית. צמצום הסכסוך משמעו צמצום שטח המריבה בין הצדדים. השלבים ההדרגתיים של תהליך השלום עם מצרים ופינוי סיני — הסכמי הפרדה (1974), הסכם הביניים (1975), הסכם המסגרת (1978) הסכם הקבע (1979) ופינוי סיני (1982) — צריכים לעמוד בבסיס ההיגיון והמימוש הנכונים של תזת "צמצום הסכסוך". בדרך זו גם נבנה הסכם אוסלו: בשלב הראשון הסכם ביניים שבמסגרתו ישראל תעביר את כל השטחים הכבושים לסמכות הרשות הפלסטינית, למעט נושאים שיידונו במו"מ על הסדר קבע: ירושלים, אתרים צבאיים והתנחלויות; ובשלב השני הסדר קבע. העברת שטחי A ו-B לסמכות השיפוט הפלסטינית צימצמה את הסכסוך, כי ישראל אינה נוכחת (בדרך כלל) בשטחים אלו ואינה מנהלת באופן ישיר את חיי הפלסטינים בהם.

באופן דומה יושמה גם תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה. ישראל אמנם שולטת במעטפת של הרצועה אך אינה מנהלת את חיי היומיום בה, והיא מנהלת את מלחמתה נגד חמאס והג'יהאד האיסלאמי בדפוסים צבאיים קונבנציונליים ולא כמשטרת כיבוש. זה מסביר את העובדה שבחמש השנים שקדמו להתנתקות היו לישראל 147 הרוגים, ואילו מאז ההתנתקות ועד היום — במשך 17 שנים — 122 הרוגים מהסלמה שקשורה לרצועה.

כך גם צעדים שנקט הצד הערבי לצמצום הסכסוך, למשל ביטול הסיפוח של הגדה על ידי המלך חוסיין ב-1988, שסלל את הדרך להסכם השלום בין ירדן לישראל ב-1994, שבמסגרתו החזירה ישראל לירדן את השטחים שעליהם

השתלטה בערבה. הכרת אש"ף בהחלטות האו"ם 242 ו-338 ב-1988, וההכרה ההדדית הרשמית שלו במדינת ישראל ב-1993, צימצמו את שטח המריבה שלפני כן היה פלשתינה-א"י המנדטורית כולה, והותירו למשא ומתן בהסדר הקבע רק את השטחים שנכבשו ב-1967.

כדי לצמצם את הסכסוך כיום, במשמעותו האמיתית והנכונה של המושג, יש להעביר את שטחי C לרשות הפלסטינית, כפי שעשה נתניהו במסגרת ה"פעילות" ב-1998 (כחלק ממצור וואי) וחזר והציע לעשות ב-2014, על פי עדות השליח האמריקאי דאז, מרטין אינדיק ("סרוגים", 31.10). היגיון זה גם עמד בבסיס תוכנית האב של ההתנתקות של אריאל שרון ותוכנית ההתכנסות של אהוד אולמרט בגדה — שהציעו להעביר שטחי C ולפנות התנחלויות מבודדות בגב ההר על מנת להעניק לפלסטינים רציפות טריטוריאלית בשטחי A ו-B, שתאפשר ליישם תוכניות פיתוח בתחומים שונים ויכולת משילותית.

מה כולל "צמצום הסכסוך" על פי נתניהו ואחרים התומכים בגישה? הגדלת מספר היתרי העבודה מהרצועה, הענקת היתר לחיפוש עבודה בישראל לפלסטינים מהגדה, הגדלת טווח הדיג מול חופי עזה וכדומה. צעדים אלו היו יכולים לסייע אילו היו מלווים בצעדים הטריטוריאליים שהוזכרו. בטווח הקצר הם אכן יתרמו לרווחתם של עשרות אלפי משפחות פלסטיניות, אך אין לזה שום קשר לצמצום הסכסוך. להיפך, הנוכחות של מאות אלפי עובדים פלסטינים בישראל, בהיעדר תהליך מדיני משמעותי, מעלה דווקא את הפוטנציאל להסלמה ולאלימות משני הצדדים באין-ספור נקודות חיכוך יומיומיות (כפי שקרה באינתיפאדה הראשונה).

בטווח הרחוק ההשלכות יהיו חמורות יותר. יישום המדיניות שראשיתה בימי שר הביטחון משה דיין, במסגרתה הפלסטינים מקיימים את כלכלתם באמצעות ישראל — עובדים בה, מקבלים חלק משירותי הרפואה (בתשלום), קונים את החשמל, מייבאים ומייצאים, גובים את המסים העקיפים וכו' — משמרת את התלות שלהם בישראל ומונעת פיתוח של מוסדות המדינה שבדרך.

אין לצפות שנתניהו יעלה מחדש את רעיון הצמצום הטריטוריאלי. וכאתנן לקיום ממשלתו, בהיעדר היכולת לספח שטחים, נתניהו יאפשר לבצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן גביר לחזק ולהאיץ מהלכים הפוכים לתזת "צמצום הסכסוך", המתקיימים יום-יום בגדה: הרחבת ההתנחלויות, התעלמות ממאחזים לא חוקיים, "הלבנת" מאחזים קיימים, מתן היתרים לחוות חקלאיות של יהודים,

אלימות מתנחלים כלפי פלסטינים, ישראלים וחיילי צה"ל, השתלטות על אדמות, סלילת מערכת כבישים מהירים להתנחלויות המבודדות ועוד. מהלכים אלו מגדילים את "שטח הפנים" של החיכוך, מובילים לאלימות הדדית, ומחייבים את צה"ל להשקיע לא פחות מ-55% מכוחותיו הלוחמים בגדה בעת שגרה, ויותר בעת הסלמה.

נראה שהממשלה שתקום תגיע לשיאים חדשים באימוץ המושגים המכובסים, ובראשם "צמצום הסכסוך" ו"השלום הכלכלי". על הציבור להכיר אותם ולהבין את משמעותם. "צמצום הסכסוך" הוא סוגיה טריטוריאלית, והחתירה אליו היא ההיגיון שהנחה את כל ההסכמים של ישראל עד כה. השימוש במושגים אלה על ידי ממשלת נתניהו הצפויה אינו אלא מסך עשן, שנועד להסתיר את המשך החיכוך ואת המשך הסיפוח הזוחל, עד ליצירת של מדינה אחת לא שוויונית. ייתכן כי בחירות 2022 יזכרו כ"נכבה" של הדמוקרטיה הישראלית.

ד"ר אריאלי (אל"מ במיל') הוא מומחה לסכסוך הישראלי-פלסטיני

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

 בנימין נתניהו פלסטינים איתמר בן גביר